

LBRIS

We know
books

HENRYK SIENKIEWICZ
FAMILIA POŁANIECKI

*Traducere din limba polonă și note
de Stan Velea*

LITERA
București

I

Era ora unu după miezul nopții, când Połaniecki se apropia de conacul de la Krzemień. În anii copilăriei, mai fusese de două ori în acest sat, unde mama, rudă îndepărtată cu prima soție a proprietarului de acum, îl aducea în timpul vacanței. Połaniecki se străduia să-și reamintească locurile, dar imaginile se închegau cu greutate. Noaptea, la lumina lunii, totul căpăta forme schimbate. Peste câmpuri și poiene, prin lunci, se așternea o ceață alburie, astfel că împrejurimile păreau un lac nemărginit, iluzie întărită și de corul broaștelor care se auzeau prin pâcla scămoasă. Era o noapte de iulie, senină și luminată de luna plină. În răstimpuri, când broaștele tăceau, se auzeau cristeii cântând prin lunca acoperită de rouă, iar uneori, de departe, dinspre iazurile noroioase, ascunse de tufișurile de arin, răzbătea, parcă de sub pământ, chemarea înfundată a buhailor de baltă.

Połaniecki nu putea rămâne indiferent la farmecul acestei nopți de vară. O simțea apropiată, și această apropiere era cu atât mai intensă, cu cât mai înainte nu venise prea des în țară: abia cu doi ani în urmă se întorsese pentru totdeauna din străinătate, unde își petrecuse prima tinerețe, iar după aceea se ocupase cu treburi negustorești.

Acum, când intra în sătucul acesta adormit, își aducea aminte de propria copilărie, pentru că era legată de mama lui care nu mai trăia de cinci ani, și pe de altă parte, pentru că necazurile și grijile acestei copilării, în comparație cu cele de azi, i se păreau cu totul neînsemnate.

În sfârșit, brișca intră în satul care începea la crucea înălțată pe o ridicătură de pământ; se aplecase mult într-o parte și amenința să cadă. Połaniecki o ținea minte, deoarece odinioară fusese înmormântat aici un spânzurat, pe care-l găsiseră atârând de o creangă în păduricea învecinată, de aceea oamenii se temeau să treacă noaptea prin acest loc.

Dincolo de cruce, începeau primele colibe. Oamenii se culcaseră. La nici o fereastră nu se vedea lumină. Cât cuprindeai cu ochii, pe fundalul întunecat al cerului, luceau doar acoperișurile caselor, care păreau de argint, cărunte, în bătaia lunii. Unele clădiri erau văruite și răsfrângeau o lumină alb-verzuie; altele, ascunse în livezile de vișini, prin câmpurile de floarea-soarelui sau de fasole pe araci, abia se șteau din întuneric. Prin curți lătrau câinii, dar parcă prin somn, însoțind orăcăitul broaștelor, cântecul cristeilor, al stârcilor, toate glasurile unei nopți de vară, întărite și mai mult de liniștea din jur.

Înaintând încet pe drumul nisipos, brișca intră în cele din urmă pe aleea întunecată, împetrită aici și colo de lumina care se furișa printre frunze. La capătul aleii flui erau alene paznicii de noapte. Nu departe, albea conacul; câteva ferestre erau luminate. Când brișca durui la intrare, din casă ieși un slujitor tânăr, care-l ajută pe Połaniecki să coboare; se apropie și un paznic, însoțit de doi câini albi, foarte tineri și blânzi se vede, fiindcă în loc să latre,

începură să se gudură, să sară pe musafiri și să se arate atât de bucuroși la venirea lui, încât paznicul fu nevoit să le domolească avântul cu ajutorul bățului.

Slujitorul luă din brișcă lucrurile lui Połaniecki, în timp ce acesta, după o clipă, intră în sufragerie, unde-l aștepta ceaiul. Lângă unul din pereți, se afla un bufet de nuc, alături un orologiu cu greutate mari și cu cuc, iar de cealaltă parte atârnavă două portrete nu prea grozave de femei în veșminte din secolul al XVIII-lea. La mijloc era o masă acoperită cu o față de masă albă, înconjurată de scaune cu spătare înalte. Încăperea, luminată puternic și plină de aburul care se ridica din samovar, arăta ospitalieră și veselă.

Połaniecki începu să se plimbe în jurul mesei, dar scârțâitul propriilor ghetă îl deranja în liniștea adâncă, așa că se apropie de fereastră și începu să privească la curtea luminată de lună, unde cei doi câini albi, care-l întâmpinaseră cu atâta bucurie, se alergau unul pe altul.

După câțva timp, ușa de la camera alăturată se deschise și intră o tânără în care Połaniecki mai mult ghici pe fiica proprietarului de la Krzemień, născută de a doua soție a lui. La vederea ei, se retrase din cadrul ferestrei și, apropiindu-se de masă în ghetele-i cu scârț, se înclină și își spuse numele.

Fata îi întinse mâna și răspunse:

– Știam de venirea dumitale din telegramă. Tata nu se simte prea bine, și a trebuit să se culce, dar mâine te va întâmpina cu bucurie.

– Nu e vina mea că am sosit atât de târziu, se scuză Połaniecki, trenul ajunge la Czerniów abia la unsprezece.

– Iar de la Czerniów mai sunt încă două mile până la Krzemień. Tata mi-a spus că ai mai fost pe aici.

– Da, veneam cu mama când dumneata nu erai încă pe lume.

– Știu, ești rudă cu tata.

– Într-adevăr, sunt rudă cu prima soție a domnului Pławicki.

– Tata ține foarte mult la legăturile de familie, oricât de îndepărtate ar fi, răspunse tânăra.

Și începu să toarne ceaiul, împrăștiind cu cealaltă mână aburul care se ridica din samovar și-i acoperea ochii. Când discuția se întrerupea, nu se auzea decât ticăitul ceasului. Połaniecki, pe care-l interesau femeile tinere, se uita cu luare-aminte la domnișoara Pławicka. Aceasta era de statură mijlocie, destul de zveltă, avea părul negru, fața blândă, dar parcă stinsă, tenul puțin bronzat de soare, ochii albaștri și gura foarte frumoasă. Chipul ei arăta o femeie liniștită și delicată. Połaniecki, căruia nu i se părea urâtă, dar nici prea frumoasă, își spuse în gând că e totuși destul de drăguță, că poate să fie bună, și sub aparența nu prea strălucitoare poate ascunde multe calități proprii fetelor de la țară. Deși tânăr, viața îl învățase adevărul potrivit căruia femeile, când le cunoști mai de aproape, câștigă în avantaje, în timp ce bărbații pierd mai întotdeauna. Cât despre domnișoara Pławicka, auzise că toată gospodăria de la Krzemień, ruinată aproape cu totul, sta pe umerii ei, din care pricină era una dintre cele mai muncite ființe de pe lume. Așa că, având în vedere necazurile care o împovărau, i se părea prea liniștită și senină. Afară de aceasta, se gândi că mai mult ca sigur

vrea să se culce. Ochii mijii în lumina lămpii atârnată de tavan întâreau această impresie.

Examenul s-ar fi încheiat în mare în favoarea ei, dacă discuția dintre ei nu s-ar fi legat cu anume greutate. Lucru explicabil, întrucât se vedeau pentru prima dată. Pe de altă parte, îl întâmpinase singură, ceea ce pentru o domnișoară putea fi destul de stânjenitor. În sfârșit, știa că Połaniecki nu venise în vizită la ei, ci după bani. Într-adevăr, aceasta era realitatea. Cu mulți ani în urmă, mama lui plătise douăzeci și ceva de mii de ruble pentru ipoteca asupra moșiei Krzemień, pe care Połaniecki voia să le ia înapoi, mai întâi pentru că se întârziase foarte mult cu plata dobânzilor, iar în al doilea rând, pentru că, fiind unul dintre proprietarii unei Case de comerț din Varșovia, intrase în tot felul de afaceri și avea nevoie de capital. Era hotărât, de aceea, să nu facă nici un fel de concesiuni și să-și recapete neapărat ce era al lui. În problemele de acest fel își impusese întotdeauna să se arate un om inflexibil. Poate că nu era așa din fire, dar își făcuse din inflexibilitate un principiu și în același timp o chestiune de amor-propriu. Prin urmare, exagera adesea, cum fac de obicei oamenii care își pun ceva în minte.

Așa se întâmpla și acum când, uitându-se la această domnișoară drăguță, dar evident somnoroasă, își repetă în gând, cu toată compătimirea care i se trezea în suflet: „Toate sunt bune, dar trebuie să-mi dați banii“.

Iar după o clipă, rosti:

– Am auzit că dumneata te ocupi de toate, îți place într-adevăr gospodăria?

– Îmi place foarte mult Krzemień, îi răspunse domnișoara Pławicka.

– Când eram copil, și mie îmi plăcea la Krzemien. N-aș vrea însă în ruptul capului să mă ocup cu administrația moșiei... Condițiile sunt atât de dificile...

– Da, sunt dificile... Facem și noi ce ne stă în putință.

– Adică dumneata faci tot ce-ți stă în putință.

– Îl ajut pe tata care-i suferind.

– Eu nu mă pricep la astfel de treburi, dar după câte văd și aud, trag concluzia că cea mai mare parte din agricultori nu pot conta pe un viitor prea bun.

– Contăm pe ajutorul Providenței...

– Asta se poate, dar creditorii n-au cum să fie trimiși la ea.

Fața domnișoarei Pławicka deveni purpurie, și urmă o clipă de tăcere stânjenitoare.

În acest timp, Połaniecki își spuse: „Dacă tot ai început, mergi până la capăt“.

Și rosti:

– Domnișoară, îngăduie-mi să-ți comunic scopul venirii mele.

Tânăra îi aruncă o privire în care Połaniecki putu să citească: „Abia ai venit, e atât de târziu, iar eu abia mă mai țin pe picioare de oboseală, o delicatete elementară ar trebui să te împiedice să începi acum o discuție atât de nepotrivită“.

Îi răspunse însă cele ce urmează:

– Eu știu de ce ai venit, dar poate că e mai bine să vorbești despre asta cu tatăl meu.

– Prea bine, te rog să mă ierți, dădu înapoi Połaniecki.

– Domnule, eu te rog să mă ierți. Oamenii au dreptul să ceară ce-i al lor, iar eu sunt obișnuită cu asta. Astăzi însă este sâmbătă, iar sâmbăta sunt atâtea de făcut. De altfel,

în problemele de felul acesta, înțelegi și dumneata?... Câteodată, când vin evreii, mă descurc singură. Dar de astă dată aș prefera ca dumneata să vorbești cu tata. E mai bine pentru amândoi.

– Atunci pe mâine, se grăbi Połaniecki, care n-avu curajul să-i spună că în probleme financiare vrea să fie tratat ca un evreu.

– Mai dorești puțin ceai, domnule?

– Nu, mulțumesc. Noapte bună, domnișoară.

Și ridicându-se, îi întinse mâna, dar tânăra i-o dădu pe a ei cu mult mai multă reținere decât la venire, așa că Połaniecki abia îi atinse vârful degetelor.

Iar la plecare îi spuse:

– Slujitorul te va conduce în camera dumatăle...

Și Połaniecki rămase singur. Era puțin contrariat și nemulțumit de sine, dar nu voia s-o recunoască nici față de el însuși. Dimpotrivă, începu să se convingă că procedase bine, întrucât nu venise aici să se piardă în politețuri, ci pentru bani. Dacă-l va socoti un necioplit, cu atât mai bine, fiindcă așa se întâmplă întotdeauna; cu cât creditorul este mai nesuferit, cu atât debitorii se fac luntre și punte să-i dea banii mai repede.

Dar gustul de cenușă era mai puternic decât acest raționament, deoarece o voce îi șoptea lui Połaniecki că de astă dată nu era vorba numai de bună-creștere, ci și de puțină milă pentru această femeie chinuită. Pe de altă parte, înțelegea că, purtându-se atât de aspru, își satisfăcea doar propria poză; nu inima și nici instinctele înnăscute. Mai era supărat într-o câțva și pe domnișoara Pławicka, pentru că-i plăcuse. În această domnișoară, ca și în satul adormit sau în noaptea cu lună, regăsise ceva apropiat,

ceva ce căutase în zadar la femeile din străinătate, ceva ce-l înduioșase mai mult decât se aștepta. Dar oamenii se rușinează adesea și de simțămintele vrednice de laudă. Połaniecki se rușina și el de propriile emoții, așa că se hotărî să se arate neîndurător a doua zi și să-l strângă cu ușa pe bătrânul Pławicki fără să mai țină seama de tot felul de scrupule.

În acest timp, slujitorul îl conduse în camera lui. Połaniecki îl concedie numaidecât și rămase singur. Era aceeași încăpere în care dormea când venea aici cu mama lui, pe vremea când mai trăia prima soție a domnului Pławicki. Amintirile îl năpădiră din nou. Ferestrele dădeau spre grădina dincolo de care se afla iazul; în apă se oglindea luna. Iazul se zărea mai bine decât odinioară, când îl ascundea vederii un frasin bătrân, pe care se vede că-l frânsese vreo furtună, fiindcă în locul lui se înălța doar trunchiul cu ruptura proaspătă în partea de sus. Lumina lunii părea că se concentrează în această răjghinătură care strălucea foarte puternic. Totul făcea o impresie de liniște adâncă. Połaniecki, care trăia la oraș absorbit de treburile comerciale, așadar într-o continuă încordare a capacităților fizice și intelectuale, într-o alertă permanentă, resimțea profund atmosfera de tihnă a satului care-l înconjură; efectul ei era acela al unei băi calde după o trudă epuizantă. Se relaxa treptat. Încercă să se gândească la afacerile lui, cum se vor rezolva, dacă îi vor aduce pierdere sau câștig, în sfârșit, la partenerul lui, Bigiel, la felul în care acesta se va descurca în absența lui cu tot felul de probleme; zadarnic însă. În schimb, începu să se gândească la domnișoara Pławicka. Persoana ei, cu toate că-i făcuse o impresie bună, îi era indiferentă, fie

și pentru că abia o cunoscuse. Dar îl preocupa ca tip. El avea peste treizeci de ani, era deci la vârstă când instinctul îl împinge pe bărbat cu o forță neînduplecată să-și întemeieze un cămin, să-și ia o soție și să pună bazele unei familii. Cel mai acerb pesimism rămâne fără putere în fața acestui instinct; nimic nu te poate apăra de el, nici arta și nici vreo altă preocupare. Prin urmare, se căsătoresc până și mizantropii, cu toată filosofia lor potrivnică, artiștii, înrobiți de arta lor, ca și toți acei oameni care pretind că investesc în diferite activități nu o parte, ci tot sufletul lor. Excepțiile confirmă regula, colectivitatea nu poate trăi numai cu minciuni convenționale, nu poate evolua împotriva legilor naturii. În cele mai multe cazuri nu se căsătoresc doar aceia care sunt împiedicați s-o facă de aceeași forță care creează căsnicia, adică aceia care au fost dezamăgiți în dragoste. Iată de ce, dacă nu totdeauna, celibatul este, cel mai adesea, o tragedie ascunsă.

Połaniecki nu era nici mizantrop și nici un adept al teoriilor împotriva căsătoriei. Din contră, voia să se căsătorească și era convins că trebuie s-o facă. Simțea că-i venise timpul și își căuta o femeie în lumea din jurul lui. Așa se explică interesul mare pe care i-l stârneau femeile, mai ales domnișoarele. Cu toate că petrecuse câțiva ani în Franța și în Belgia, nu se dăduse în vânt după dragostea femeilor căsătorite, decât în cazul când acestea erau foarte lesne de cucerit. Era un om energic și întreprinzător, care susținea că numai leneșii pot să se țină de romanțuri cu femeile căsătorite, că, în genere, asediarea soțiilor altora era posibilă doar acolo unde oamenii au foarte mulți bani, prea puțină cinste și nimic de făcut, așadar în societățile în care există o clasă întreagă îmbogățită și cufundată

de mult într-o distinsă inactivitate de salon, într-o viață nimicnică. El însuși era într-adevăr foarte ocupat, dar fiindcă voia să se îndrăgostească pentru a se căsători, numai domnișoarele îi stârneau o atracție sufletească și fizică la fel de mare. Ori de câte ori întâlnea vreuna în calea sa, înainte de toate își punea întrebarea: „Nu-i oare ea?” sau cel puțin: „Așa arată ea?” Acum gândurile i se roteau în chip asemănător în jurul domnișoarei Pławicka. Mai înainte auzise multe despre ea de la o rudă a ei, care locuia la Varșovia, și auzise lucruri bune, emoționante chiar. Fața ei calmă, blajină, îi stăruia înaintea ochilor. Își aduse aminte de mâinile ei, foarte frumoase, cu degete lungi, deși puțin arse de soare; de ochii ei albaștri închiși și de semnul mic și negru pe care-l avea deasupra gurii. Îi plăcuse și glasul ei. În plus, deși își repeta hotărârea de a nu face nici o concesie, pentru a-și recăpăta banii, era furios pe soarta care-l adusese la Krzemień ca pe un creditor. Vorbindu-și în limbaj negustoresc, își spuse: „Soiul este bun, dar nu trebuie să mă mai gândesc la ea, fiindcă nu pentru asta am venit aici”.

Se gândi totuși, și încă atât de mult, încât după ce se dezbracă și se culcă, nu putu să adoarmă vreme îndelungă. Cocoșii începură să cânte, ferestrele să albească și să se înverzească, iar el vedea încă sub pleoapele închise fruntea senină a domnișoarei Pławicka, alunița ei deasupra gurii și mâinile care-i turnau ceaiul. După aceea, când somnul începu să-l cuprindă, i se păru că ține aceste mâini într-ale lui și le atrage spre sine. A doua zi se trezi târziu și, aducându-și aminte de domnișoara Pławicka, își spuse în gând: „Da, așa trebuie să arate ea!”